

зростання попиту на кваліфікованих працівників. З іншого боку, вважають, що в умовах низьких темпів народжуваності зростатиме загальний дефіцит трудових ресурсів, а це визначатиме необхідність приїзду на роботу в Україну іноземців, як правило, з країн "третього світу" (які згодні працювати за менші гроші, ніж у країнах Заходу). Тому передбачають істотну зміну балансу потоків робочої сили та скорочення рівня безробіття (за методологією МОП) у середньому за період 2013-2015 рр. до 7,4-7,8 %.

Табл. Наслідки економічних процесів для соціальної сфери

Економічний аспект	Соціальний аспект
1. Вагоме зменшення кількості об'єктів державної власності.	Обвальне вивільнення працівників загострило соціальні проблеми; зросла частка загального безробіття; знизився рівень споживання населенням.
2. Зростання кількості об'єктів ЄДРПОУ різних форм власності (приватної, колективної, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав).	Не заповнено пусті ніші в економіці країни як щодо вироблення необхідних обсягів промислової продукції (їх частка мізерна для задоволення народногосподарських потреб) за рахунок створення нових (модернізації старих) виробничих потужностей, так і щодо створення нових робочих місць.
3. Скорочення частки економічно активного населення.	Відбулася поляризація населення за рівнем доходів: високі прибутки (10-12 %) і низькі доходи – живе на межі бідності або за її межею (більш як 60 %). Співвідношення доходів 10 % найбільш і найменш забезпечених груп населення перевищило гранично припустимі норми і для деяких регіонів досягло 20.
4. Реформа законодавчо-правових інституцій, інфраструктури, охорони здоров'я, освіти, соц. захисту, пенсійного забезпечення населення.	Погіршення фізичного, психічного і соціального здоров'я населення внаслідок його адаптації до складних процесів трансформації і ринкових умов.
5. Суперечливість нормативно-правового законодавства країни щодо прав і обов'язків іноземного капіталу звужила перелік кількості ймовірних стратегічних інвесторів, обмежила на довгострокову перспективу спектр діяльності.	Призвело до зацікавлення тільки тими підприємствами, які за короткий час могли забезпечити повернення вкладеного капіталу з отриманням найбільшого прибутку (сфера послуг, переробні галузі, торгівля нерухомістю, фінансовий сектор).
6. Інтенсивне інвестування переробних галузей промисловості зумовило зростання частки сировини в експортних операціях України й ще більшу структурну деформацію економіки в бік їхнього переважаючого.	Інтенсивне виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, низький рівень соціального захисту людей праці та місцевого населення; міграція населення.
7. Високі податки і відчислення на матеріальні та інші операційні витрати ставлять під сумнів ефективність і доцільність функціонування приватних підприємств.	Обумовило тінювий бік діяльності підприємств, призвело до росту специфічного для України феномена – прихованого безробіття, що становить від 20 до 30 % економічно активного населення.

Проте поступ економіки України до постіндустріального суспільства, орієнтованого на прогрес людини, вимагає [2, 3, 5, 6] докорінної перебудови її галузевої структури (реструктуризації й раціоналізації виробництва через скорочення неефективної його діяльності); розвиток сфер, пріоритетним завданням яких є забезпечення умов відтворення людини, розвитку особистості та захист її інтересів. Адже саме рівень доступності для людини основних

матеріальних і соціальних благ та задоволення її різноманітних потреб визначає якість формування людського потенціалу, що є важливим чинником економічного та соціального прогресу.

Висновки. Специфіка розвитку виробничих процесів та економічні умови виступають активним засобом формування економічного мислення в населення країни, визначають рівень економічного статусу різних його прошарків та способу життя. Саме тому зміцнення позицій України серед розвинутих країн світу і Європи залежатиме від кількісно-якісних характеристик її економічного потенціалу та ступеня якості технологічних змін у ньому, що є можливим лише за умови сприяння креативному розвитку людського потенціалу нації.

Література

1. Рогач О. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підручник / О. Рогач. – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 720 с.
2. Шевчук П.І. Соціальна політика / П.І. Шевчук. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – Львів : Вид-во "Світ", 2005. – 400 с.
3. Гриненко А.М. Соціальна політика : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / А.М. Гриненко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 309 с.
4. Держкомстат України. [Електронний ресурс]. – Доступний за <http://www.sta.gov.ua>
5. Макух С.М. Особливості функціонування та перспективи розвитку регіональних ринків праці в Україні / С.М. Макух // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.1. – С. 203-208.
6. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

Макух С.Н. Институционные изменения в Украине: взаимозависимость экономических и социальных процессов

Исследованы экстернальные и интернальные факторы воздействия на интенсификацию рыночных трансформаций экономики страны. Выделен спектр индикаторов количественно-качественных характеристик результатов национальной экономики, полученных в следствии осуществления институционных изменений в разрезе регионов страны.

Ключевые слова: инвестиции, собственность, институционные изменения, рынок.

Makukh S.M. Institutional conversion in Ukraine: mutual dependence economical and social processes

The external and internal factors that had effect on acceleration the process of market transformation in Ukraine are investigated. The index spectrum of quantitatively-qualitative characteristics of the national economy achievements that have been received in consequences of realization string institutional alterations in angle of the country's regions is determined.

Keywords: investments, property, institutional transformation, market.

УДК 347.73

Доц. Н.Г. Пайтра, канд. екон. наук;

магістр Р.Р. Мудра – Львівський НУ ім. Івана Франка

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Досліджено сутність поняття "електронні гроші" та причини їхнього виникнення в економічному середовищі. Порушено важливе питання безпеки інтернет-платежів та ролі держави у забезпеченні належного нормативно-правового регулювання цих питань. Описано діючі в Україні системи платежів за допомогою електронних

грошей, переваги та недоліки їхнього використання, перспективи розширення пакета послуг за допомогою співпраці з вітчизняними банками. Виявлено фактори, що сприятимуть посиленню використання електронних грошей в українських реаліях.

Ключові слова: електронні гроші, інтернет-платежі, система онлайн-платежів, платіжна картка.

Науковий прогрес не стоїть на місці – від побудови комп'ютерних мереж для обміну інформації, від простих захоплень іграми, до використання комп'ютерної техніки на роботі та вдома як обов'язкового атрибуту. Сьогодні комп'ютер став повноцінним інструментом бізнесу – бізнесу, який не потребує оренди торгових площ та найму значної кількості співробітників, тобто електронної комерції. Під електронною комерцією розуміють таку форму комерції, за якої вибір та замовлення товарів і послуг виконують через комп'ютерні мережі, а їх оплату проводять з допомогою використання електронних документів та платіжних засобів (карток, електронних чеків, електронних грошей).

Актуальність дослідження полягає у тому, що за останні десятиріччя з'явилися нові інноваційні продукти, призначені для здійснення платежів, чому деякою мірою сприяє науково-технічний прогрес, розвиток фінансового, банківського ринку тощо. Внутрішні та зовнішні роздрібні платежі здійснюються з використанням нових платіжних продуктів та збільшуються в кількісному значенні. Поява нових платіжних засобів є об'єктивним процесом, що спричинений незадоволеними потребами споживачів та підвищеними вимогами до ефективності й надійності платежів.

Традиційні технології банківського обліку операцій тісно взаємопов'язані з ідентифікацією клієнта та виступають досить дорогими для систем масових платежів, які в більшості випадків обробляють операції з незначними сумами. Так, для вирішення питань ефективності та конфіденційності платіжних операцій потрібно відмовитися від зберігання та передавання конфіденційних даних під час дистанційного здійснення тих угод, які не потребують ідентифікації клієнта. Безпека без ідентифікації може бути забезпечена за допомогою електронного платіжного засобу на пред'явника, який випускається в обіг без відкриття банківського рахунку. Саме таким платіжним засобом є електронні гроші.

Окремі питання та проблеми розвитку електронних грошей в Україні досліджували вітчизняні вчені, серед яких: В. Міщенко, О. Махасва, А. Мороз, М. Савлук, С. Овсєнко та інші науковці. Проблематику застосування електронних грошей розглядали в працях зарубіжні вчені та науковці, зокрема: М. Вудфорд, Ч. Гудхард, А. Генкін, С. Кляйн, М. Кінг, Г. Селджін, Б. Коен, Б. Шміт, А. Шамрасв, Б. Фрідмен, Л. Уайт та ін.

Проте потребують детального дослідження весь спектр питань, пов'язаних з обігом електронних грошей, та їх відображення у бухгалтерському обліку, механізму проведення контролю, ефективності їх застосування тощо. Тому метою роботи є дослідження сутності, стану, проблематики та перспектив розвитку систем електронних грошей в Україні.

Зауважимо, що економісти часто називають сучасний етап розвитку електронних грошей "ембріональним", підкреслюючи віддаленість перспек-

тив їх повсюдного проникнення у різні сфери життя людини, вважають, що широке використання таких грошей є поки теоретичною концепцією. Проте світові вчені визнають, що електронні гроші мають значний потенціал, який у майбутньому інформаційно-технічному суспільстві може бути необхідним атрибутом економічного життя.

Варто відзначити, що представники фундаментальної економічної науки не знайшли консенсусу щодо сутності електронних грошей і тієї ролі, яку вони відіграватимуть у найближчому майбутньому. Термін "електронні гроші" є відносно новим, його досить часто вживають поряд із платіжними інструментами, котрі засновані на інноваційно-технічних рішеннях. Так, серед відомих економістів ведеться дискусія щодо результатів, які можуть виникнути внаслідок розвитку електронних грошей, зокрема впливу їхньої емісії на монетарну політику держави та роль центральних банків.

Не менш важливим є те, що електронним грошам притаманна двояка сутність: з одного боку вони є засобом платежу, з іншого – зобов'язанням емітента, яке підлягає обов'язковому виконанню у традиційній неелектронній валюті. Така ж ситуація була характерна і для банкнот, які свого часу розглядали як зобов'язання, яке підлягає оплаті монетами або дорогоцінними металами. Очевидно, що з плином часу електронні гроші будуть одним із різновидів форм грошей (монети, банкноти, безготівкові гроші та електронні гроші). Імовірно, що в майбутньому центробанки будуть здійснювати емісію електронних грошей так само, як зараз карбують монету та друкують банкноти.

На сьогодні електронні гроші є грошовими зобов'язаннями емітента в електронному вигляді та перебувають у розпорядженні користувача на електронному носії. Для таких грошових зобов'язань характерно:

- вони випускаються емітентом за умови отримання від інших осіб грошових коштів обсягом не меншим, ніж емітована грошова вартість;
- фіксуються та зберігаються на відповідному електронному носії;
- приймаються як засіб платежу іншими організаціями.

Зазвичай електронні гроші класифікують на два типи: на базі смарт-картки та на базі Інтернет-мереж. Перша та друга групи поділяються на анонімні (неперсоніфіковані) системи, в яких можна проводити операції без ідентифікації користувача, та неанонімні (персоніфіковані) системи, що потребують обов'язкової ідентифікації користувача.

Покупки товарів і послуг через Інтернет сьогодні є нормальним явищем. Окрім звичайних пластикових карток, для фінансових операцій в Інтернеті використовують системи електронних грошей. Найпопулярнішими серед українських користувачів мережі Інтернет (про це свідчить кількість реєстрацій) є такі системи електронних грошей: WebMoney, UkrMoney, Яндекс. Деньги, RBK Money, MoneXu (емітент ПАТ Банк "Контракт"), Максї (емітент ПАТ "ВіЕйБі Банк"), E-Gold і PayPal.

Однією з найбільш використовуваних в Україні систем є система онлайн-платежів Webmoney Transfer – це система Інтернет-розрахунків, що використовує "цифрову готівку". Для роботи в системі вимагається встановити безкоштовну програму WM Keeper. Вона належить до найбільших у СНД та

продовжує активно поширюватися на нові ринки, включаючи західний. Web-Money в Україні займається ТОВ "Українське Гарантійне Агентство", яке є представником російської дебетової платіжної системи. Надійність цієї системи полягає у тому, що, на відміну від комерційних банків, система не займається ні інвестиціями, ні грою з цінними паперами, ні кредитуванням, а існує за рахунок невисокої комісії за проведення кожної операції (0,8 %). Тобто компанія не ризикує грошима клієнтів. Окрім того, постійно вдосконалюються способи захисту електронних грошей від злочинців, які бажають "зламати гаманці" клієнтів, наприклад високим ступенем надійності відрізняється програмне забезпечення E-Num [7].

Кількість українських комерційних ресурсів, підключених до системи, становить понад тисячу і постійно збільшується. Переваги електронних способів оплати оцінили оператори мобільного та інших видів зв'язку, провайдери Інтернет-послуг, транспортні компанії, а також Інтернет-магазини.

Зараз поповнити webmoney гаманець дійсно просто завдяки співпраці системи з найбільшими українськими банками. Спільна робота webmoney та Приватбанку дає змогу оплачувати он-лайн значну кількість послуг, що надаються цим банком. Клієнти Альфабанк wmu (електронна гривня) також можуть здійснити такі операції швидко і просто. Сьогодні купити валюту wmu можна в будь-якому банку України, а також у мережі терміналів самообслуговування, які отримали значне поширення в останні роки. Також можна здійснити введення валют wnz (долар США), wmu, wmr (російський рубль), купивши спеціальні скретч-карти [7].

У 2011 р. обсяг використання електронних грошей на ринку України становив 2,5 млрд грн, що у 2 рази перевищує обсяги 2009 р., та в 10 разів більше, ніж у 2007 р., про що повідомляє ДПА у Львівській області. За прогнозами ДПА, в 2014 р. обсяг електронних грошей на ринку становитиме близько 15 млрд грн, що у декілька разів перевищує обсяги використання електронних грошей в нашій країні [10]. Функціонування систем електронних грошей в Україні регулюється Законом України "Про Національний банк України", Законом України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", Положенням НБУ "Про електронні гроші в Україні" та іншими підзаконними актами, згідно з якими випуск електронних грошей мають право здійснювати лише банки у гривнях.

Однак в Україні існують проблеми та перешкоди для розвитку системи електронних грошей. Одними з основних проблемних питань є відсутність чітких, дієвих законів та регулюючих норм, наявність розбіжностей з окремих питань щодо забезпечення високого рівня безпеки функціонування електронних грошей. Вирішити правову проблему можливо за умов докорінної зміни законодавчої бази, розроблення та задіяння нового законодавства з питань функціонування електронних грошей в нашій державі.

Основним принципом регулювання питань, пов'язаних з електронними грошима, має бути співрегулювання, яке здійснюється законодавчо та представниками приватного капіталу, які вкладають кошти у функціонування систем електронних грошей. Об'єктом правового регулювання повинні бути як самі електронні гроші, так і установи, які випускають їх в обіг.

Оскільки головним регулятором грошово-кредитної політики в Україні є Національний банк, то основним завданням банків, які впроваджують системи електронних грошей, є врегулювання взаємовідносин з ним. З огляду на впровадження електронних грошей перед НБУ постають такі питання:

- дозвіл на емісію електронних грошей;
- організація регулювання та обігу електронних грошей;
- вирішення проблем виникнення ризиків у системах електронних грошей.

Питання безпеки в Інтернеті та захисту від шахрайства систем електронних грошей є актуальним, оскільки системи електронних грошей масово використовують шахраї для проведення платежів за послуги "хакерів" та заборонені в країні азартні ігри, за розповсюдження порнографії тощо. Комерціалізація мережі Інтернет привела до того, що провідні компанії – постачальники програмного забезпечення, зокрема Microsoft і Netscape, – зосередили свої зусилля на створенні програмного забезпечення, що дає змогу здійснювати безпечні транзакції через Інтернет. Стандарним рішенням є використання технології SSL (Secured Sockets Layer), що базується на криптографічному алгоритмі RSA (Rivest, Shamir, and Adelman).

Вирішення питань безпеки можна здійснювати технічними, функціональними та правовими методами. До технічних методів належать використання захищених технічних та програмних пристроїв, кодування інформації, ідентифікації користувачів. До функціональних методів відносимо встановлення певних обмежень під час використання електронних грошей, періодичне оновлення програмного забезпечення тощо. Під правовим методом розуміють законодавчу базу, яка регламентує порядок використання та оброблення даних і встановлює заходи відповідальності за порушення законодавства.

Для подальшого успішного розвитку систем електронних грошей в Україні необхідно визначити і встановити законодавчі вимоги щодо обов'язкової попередньої оплати електронних грошей у повному обсязі традиційними грошима, ввести заборону на кредитування в електронних грошах, що відповідно знизить негативний ефект від емісії електронних грошей на інфляційні процеси в державі.

Все-таки спрогнозувати розвиток електронних грошей в нашій державі досить складно, оскільки їх емісія на карткових носіях, за сучасних умов відсутності в законодавстві належних правових положень, регулюється лише тими нормами, що стосуються емісії платіжних карток, та здійснюється в Україні лише банками, а системи розрахунків електронними грошима програмного типу та небанківські емітенти таких грошей функціонують в умовах правової невизначеності. Вони на власний ризик впроваджують сучасні схеми електронних розрахунків, на свій розсуд здійснюють захист користувачів та управляють всіма фінансовими і нефінансовими ризиками.

Поряд із цим очевидно, що електронні гроші, з'явившись на банківському ринку, навряд чи здадуть свої позиції і, долаючи наявні перешкоди, утвердяться на ньому назавжди. Результатом буде лібералізація функціонування сучасного банківського сектору та розвиток державно-правових норм для ефективної діяльності систем електронних грошей.

Сьогодні українці активно переходять на електронні гроші. Так у минулому 2011 р. сума розрахунків з допомогою електронних грошей досягла 46 млрд грн, серед яких понад половину операцій здійснили в продуктових супермаркетах, магазинах одягу та взуття [10]. Проте не всі підприємства мають намір переходити на безготівкові розрахунки. Наприклад роздрібним торговцям вигідніше отримувати гроші одразу, щоб прискорити товарообіг. Окрім того, банки стягують комісію за свої послуги, розмір якої становить близько 3 %, але навіть попри ці тенденції частка електронних платежів постійно зростає. У масовому запровадженні безготівкових розрахунків найбільш зацікавлені комерційні банкам, наприклад якщо навіть економному споживачу не вистачає коштів на покупку, то він скористається кредитною картою, що й потрібно вітчизняним банкам.

Найбільш передбачуваним сегментом розвитку електронної комерції будуть Інтернет-платежі. Технологічне суперництво між двома домінуючими технологіями – електронними грошима програмного типу та традиційними платіжними картками – буде вирішено на користь перших. Головна причина такої ситуації пов'язана з картковим сегментом. У процесі динамічного розвитку систем електронних грошей у сфері Інтернет в області традиційних карток спостерігають деяку стагнацію: невдалі спроби запуску протоколу SET, невиправдані сподівання від запуску 3D Secure, проблеми зі шахрайством, щодо яких не виявляється відчутної позитивної тенденції.

Це не означає, що платіжні картки не будуть використовувати для розрахунків через Інтернет. Проте вони будуть традиційними – досвід нововведень в області карткових Інтернет-платежів показує, що без істотної перебудови структури вони неефективні, а перебудова під Інтернет-платежі є досить дорогою. Нове рішення в області карткових Інтернет-платежів можливе внаслідок розвитку офлайнової карткової платіжної технології. Наприклад якщо до карток буде масова вбудовано бездротовий інтерфейс до комп'ютерів, а вартість нової інтеграційної технології зведеться до вартості програмного забезпечення, що знизить поріг впровадження практично до нуля. Проте подібних рішень поки не виникало.

Проте електронні гроші на карткових носіях мають перспективу у випадках, коли покупець розраховується безпосередньо у торговця. Картки з електронними грошима є інструментом видавання готівки для платежів малими сумами і з погляду загальної економіки та держави є дуже корисними для збільшення прозорості грошових потоків і зниження витрат.

Отже, електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента [8]. Інтересам Нацбанку та держави загалом відповідає створення вітчизняної правової основи для гарантування того, щоб емітенти електронних грошей були надійними, добросовісними, а системи таких розрахунків – безпечними та ефективними. Важливим є те, щоб законодавство було здатним гарантувати рівні умови функціонування для провайдерів різних видів електронних грошей [3].

Найголовнішими перевагами електронних грошей для користувача можна назвати анонімність, швидкість розрахунків та обміну в різні валюти, зручність, додаткові можливості (наприклад як інструмент переказу коштів рідним чи близьким, які знаходяться в іншому місті або іншій країні). Проте існують обмеження, які стримують користувачів застосовувати електронні платіжні системи. До таких факторів можна віднести: недовіру користувачів, відсутність навичок і знань, обмеження у переведенні в готівку чи поверненні коштів. Але все ж подальший розвиток електронних грошей в Україні дасть змогу банківській системі вийти на новий рівень та заощадити кошти на друк банкнот.

Література

1. Афоніна С.В. Електронні гроші : навч. посібн. / С.В. Афоніна. – СПб. – 2001. – 128 с.
2. Гузев В.Г. Електронні гроші в Україні / В.Г. Гузев, Н.М. Войтошенко // Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Informatica/58377.doc.htm.
3. Малицький, В.В. Перспективи розвитку електронних грошей в Україні / В.В. Малицький, М.А. Поливан // Буковинська державна фінансова академія м. Чернівці. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/16_57094.doc.htm.
4. Махаєва О.О. Електронні гроші в Європі та Україні / О.О. Махаєва // Вісник Національного банку України : журнал. – 2004. – № 9. – С. 22-24.
5. Махаєва О.О. Підходи до регулювання емісії електронних грошей та їх використання / О.О. Махаєва // Вісник Української академії банківської справи : зб. наук. праць. – 2005. – № 2. – С. 46-51.
6. Несходовський І. Електронні гроші / І. Несходовський // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2009. – № 4. – С. 49-53.
7. Офіційний веб-сайт системи електронних грошей WebMoney. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.trust.webmoney.ru/>.
8. Положення НБУ "Про електронні гроші в Україні" від 24 грудня 2010 р., № 1336/18631. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08>
9. Савлук М. Електронні гроші: сутність та порівняльний аналіз якісних властивостей / М. Савлук // Вісник Національного банку України : журнал. – 2004. – № 11. – С. 10-14.
10. Стельмах В.С. Гроші – людина – соціум: параметри взаємин : навч. посібн. / В.С. Стельмах, Т.С. Смовженко, З.Е. Скринник / Національний банк України. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2006. – С. 27-34.

Пайтра Н.Г., Мудра Р.Р. Электронные деньги и перспективы их развития в Украине

Исследована сущность понятия "электронные деньги" и причины их возникновения в экономической среде. Поднят важный вопрос безопасности интернет-платежей и роли государства в обеспечении надлежащего нормативно-правового регулирования этих вопросов. Описаны действующие в Украине системы платежей с помощью электронных денег, преимущества и недостатки их использования, перспективы расширения пакета услуг посредством сотрудничества с отечественными банками. Выявлены факторы, способствующие усилению использования электронных денег в украинских реалиях.

Ключевые слова: электронные деньги, интернет-платежи, система онлайн-платежей, платежная карта.

Paytra N.G., Mudra R.R. Electronic money and the prospects for their development in Ukraine

In this paper was studied the essence of the concept of "electronic money", and their causes in the economic environment. Raised the important issue of Internet payments security and the state's role in ensuring adequate regulatory and legal regulation of these problems. Was described the current electronic money system of payments in Ukraine, the advantages and disadvantages of their use, the prospects for expanding the package of services through cooperation with local banks. The factors that increase the use of electronic money in the Ukrainian reality were detected.

Keywords: electronic money, e-payments, online payment system, payment card.

УДК 330.3

Асист. Л.Р. Прийма; асист. І.Я. Кулиняк –
НУ "Львівська політехніка"

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ

На основі аналізу літературних джерел вивчено сутність поняття "розвиток". Розглянуто теоретичні підходи різних авторів до трактування поняття "розвиток підприємства", що дало змогу обґрунтувати авторський підхід до тлумачення цього поняття та виокремити спільні характеристики: наявність кількісних та якісних змін, перехід з одного стану в інший, адаптація до впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. На основі узагальнення та систематизації існуючих тлумачень запропоновано авторське визначення сутності поняття "розвиток підприємства" у вузькому та широкому розумінні.

Ключові слова: розвиток, розвиток підприємства, зміни, стан об'єкта, динамічне середовище.

Постановка проблеми. В економічній теорії наявна значна кількість підходів до трактування поняття "розвиток підприємства". Відсутність єдиного універсального підходу, а також суперечливість між деякими визначеннями поняття "розвиток підприємства", потребує проведення ґрунтовнішого аналізу цього поняття з метою створення несуперечливого теоретичного підґрунтя для практики ведення господарської діяльності підприємств. Інтерпретація поняття "розвиток підприємства" повинна ґрунтуватись на врахуванні багатоаспектності та багатогранності досліджуваного поняття, що потребує вивчення значної кількості літературних джерел.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували питання розвитку та управління розвитком підприємств як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, такі як: О.Л. Гапоненко [4], С.П. Дунда [16], Г.А. Какуніна [11], Е.М. Коротков [14], Т.Б. Надтока [11], А.П. Пакрухин [4], О.П. Пашенко [7], Ю.А. Пługіна [10], Р.О. Побережний [12], Ю.С. Погорелов [6], О.В. Раєвнева [5] та ін.

Постановка цілей. Мета дослідження – шляхом критичного аналізу різноманітних підходів визначити сутність поняття "розвиток підприємства", яке найповніше відображало б сутнісні характеристики цього поняття і було б адаптоване до змін динамічного середовища функціонування підприємств.

Виклад основного матеріалу. Дослідження сутності поняття "розвиток підприємства" доцільно починати з визначення поняття "розвиток". Велика радянська енциклопедія подає трактування поняття "розвитку" як необоротної, спрямованої закономірної зміни матеріальних та ідеальних об'єктів [1, с. 592]. Тільки одночасна наявність цих трьох зазначених властивостей виділяє процеси розвитку серед інших змін:

- оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної системи функцій);
- відсутність закономірності характерно для випадкових процесів катастрофічного типу;
- за відсутності спрямованості зміни не можуть нагромаджуватися, і тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішню взаємозалежну лінію.

Внаслідок розвитку виникає новий якісний стан об'єкта, що виступає як зміна його складу або структури (тобто виникнення, трансформація або зникнення його елементів чи зв'язків). В енциклопедії "Вікіпедія" подано таке визначення: розвиток – це розгорнутий у часі процес кількісних та якісних змін в організмі та психіці людини, її мисленні, почуттях і поведінці, що є результатом біологічних процесів в організмі та впливів навколишнього середовища [2].

В Академічному тлумачному словнику української мови визначено розвиток як процес, внаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого [3]. На думку О.Л. Гапоненко, А.П. Пакрухіна, розвиток – це рух вперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також ріст і розширення [4, с.11].

Виділяють три основні підходи до розуміння розвитку: через вивчення і виділення властивостей систем, які розвиваються; через формування трактувань цієї дефініції; як порівняльної характеристики об'єкта. За першим підходом, розвиток є незворотним, спрямованим, закономірним і унікальним процесом змін відкритої системи у просторі та часі. Другого підходу дотримуються такі вчені, які визначають розвиток як процес формування нової відкритої системи, який виражений у якісній зміні складу, структури і способу функціонування системи, що виявляється у кризовій формі та спрямований на досягнення цілей підприємства. Інші вчені розуміють розвиток як унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі та часі, що характеризується постійною зміною цілей його існування шляхом формування нової відкритої системи і переведом його в нову траєкторію розвитку [5, с.108].

Розвиток як загальнонаукову категорію розглядають з трьох сторін: як закон, як принцип та як явище. Розвиток як закон характеризує перехід від одного буття до іншого, причому наступний стан буття буде іншим за попередній за кількісними або якісними характеристиками. Традиційно вважають, що наступний стан буття буде кращим за попередній. Розвиток як явище є протилежним до буття, яке знаходиться в незмінному стані. Розвиток як принцип є іманентною рисою буття, його невід'ємною характеристикою, що також зумовлює можливість подальших змін буття [6, с. 31].

Розвиток для організації розглядають, з одного боку, як такий тип змін, що підвищує ступінь організованості системи, а з іншого – як виділену у складі підприємства систему, в якій об'єднані інноваційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури її управління на основі зворотних зв'язків, у яких розв'язуються задачі стратегічного й тактичного управління у запускаються